

RÜFƏT RAMAZANOV YARADICILIĞINDA MÜASİR DÖVRÜN CİZGİLƏRİ

Nərgiz Əliyeva,
Bakı Musiqi Akademiyasının doktorantı
E-mail: fleytistka1991@mail.ru

Misilsiz incilərle zəngin Azərbaycan musiqi mədəniyyətinin dərin kökləri qədim zamanlara gedib çıxır. Keçmiş dövrlərdən bu günə qədər öz gözəlliyini, əzəmətini qoruyub saxlayan musiqi sənətinin inkişafında xalqımızın görkəmli sənətkarlarının – bəstəçilərin, ifaçıların, bir sözlə, istedadlı musiqiçilərin əvəzsiz xidmətləri var. Musiqi xəzinəmizə töhfələri, fundamental əsərləri ilə seçilən bəstəkarlardan biri də RUFƏT RAMAZANOVdur.

Ramazanov RUFƏT Kamal oğlu 1969-cu il oktyabrın 25-də anadan olub. İlk musiqi təhsilini Bülbül adına musiqi məktəbinin skripka sinfində alıb, daha sonra həmin ixtisas üzrə təhsilini Asəf Zeynallı adına musiqi kollecinə davam etdirib. Kollecdə oxuduğu zaman fakultativ olaraq Qara Qarayevin tələbəsi Leonid Vaynşteynin bəstəkarlıq dərslərinə qatılıb. Təhsil müddətində fortepiano üçün sonata, 10 prelüd, skripka üçün variasiya, birhissəli simli kvartet bəstələyib. 1990–95-ci illərdə Bakı Musiqi Akademiyasında Xalq artisti, professor Xəyyam Mirzəzadənin bəstəkarlıq sinfində təhsil alıb. 1996-cı ildən Azərbaycan Bəstəkarlar İttifaqının üzvüdür. 2003-cü ildə "Gənclər" mükafatına layiq görülüb. 2012-ci ildən etibarən Azərbaycan Bəstəkarlar İttifaqı İdarə Heyətinin üzvüdür.

Əsərləri: "Hürufilər" simfonik poeziyası (1995); "Tet-a-Tet" – viola və violonçel üçün dilogiya (1996); solo violonçel üçün "Dörd simin fəryadı" poeziyası (1997); soprano, fleyta, çəmbalo və vibrafon üçün "Qüssə" kompozisiyası (1997); piano üçün 7 Prelüd (1997); orqan üçün "Avtoportret" poeziyası (1998); orqan üçün "And" poeziyası (1999); "Sensorium" – solo skripka üçün musiqi (1999); simfonik orkestr üçün "Balet süitəsi" (2000); "Nəimi" – simfonik orkestr üçün dramatik musiqi (2001); "Deduksiya" – solo viola üçün monoloq (Tofiq Aslanova ithaf olunub) (2004); "Ötəri anlar" – piano üçün pyeslər silsiləsi (2004); soprano və piano üçün 2 romans, sözləri: U.Haqverdiyevin (2005); "Qara Qarayevə ithaf" – böyük simfonik orkestr üçün simfoniya (2006); simli kvartet (2007); "Zərələr" – akapella xoru üçün silsilə, sözləri Y.İmrənin (2007); "Tərzi-muğam" – klarnet, violon və def üçün miniatür (2009); "Güllər bağçası" – solist, uşaq xoru və piano üçün mahnı, sözləri: İ.Tapdıqın (2010); "Uşaq və bənövşə" – mahnı-duet, sözləri: A.Şaiqin (2011); "Divanı" – piano üçün (2011); "Qədim hamamlar" bədii-sənədli filminə musiqi (2001).

Bu məqalədə RUFƏT Ramazanovun yaradıcılığında ağac nəfəs alətlərinin rolu, işlənmə üsulları, digər alətlərlə birgə ifaçılıq

texnikası və müasir yazı üslubunun bəzi ünsürlərindən danışmaq istəyirik. Bəstəkar 1997-ci ildə soprano, fleyta, çəmbalo və vibrafon üçün "Qüssə" kompozisiyasını yazıb. Əsərin əsas konsepsiyası görkəmli rəssam Ədalət Qaranın eyniadlı rəsm tablosu əsasında qurulmuşdur. Rəssam bu əsəri 1992-ci ildə çəkib. Rəsm kompozisiya xüsusiyyətləri, obraz quruluşu, rəmzi olaraq qadın siluetinin ifadəliliyi bəstəkarı təsirləndirərək gözəl bir əsər yaratmağa sövq edib. "Qüssə" əsəri proqramlı xarakter daşıyır. Bildiyimiz kimi, proqramlı musiqidə bir neçə növdə özünü büruzə verə bilər. Təsviri proqramlılıq – təbiət lövhələrinə, süjetli proqramlılıq – bir çox halda ədəbi qaynaqlara əsaslanır. Proqramlılıq nəinki professional, eləcə də xalq musiqi incəsənətinə də məxsusdur.

RUFƏT Ramazanovun "Qüssə" kamera əsərində də rəsmdəki qəmginliyə, qüssə obrazının ifadəsinə istinad olunur. Bəstəkar bunu musiqi vasitələri ilə təsvir edir. Belə ki, rəsm əsərinin prinsipi, kompozisiya həllindəki xüsusiyyətlər musiqidə də əksini tapır. Qeyd etmək lazımdır ki, miniatür qeyri-standart tərkib üçün, yəni soprano, fleyta, vibrafon və çəmbalodan ötrü nəzərdə tutulub. Əsər modal prinsipinə əsaslanır, müxtəlif müasir yazı texnikası üsullarından da bəhrələnilib.

Rəsm kompozisiyasında (rəmzi) qadın silueti əsas götürüldüyünə görə musiqidə də aparıcı xətt qadın səsinə – "soprano"ya uyğunlaşdırılıb. Elə bu xətt aparıcı olduğundan digər üç alət faktura qanunauyğunluğuna əsasən akkompəniment rolunda çıxış edir. Lakin hər üç alətin müşayiəti müstəqil inkişafı formalaşdırır. Vokal partiyasında mətnənd istifadə olunmur. Bu baxımdan muğənni obrazı ancaq səs imkanları və emosiya vasitələri ilə çatdırılmalıdır. Əsərin qəmli, tənha obrazı var. Rəsmə fon, əsasən, tutqun koloritlidir deyə musiqinin harmonik dilində həmin prinsipə riayət edilir. Amma səs birləşmələrində dissonanslıq parlaq olsa da, gərgin, kəskin bir səslənmə ab-havası yaranmır. Əsərin dərinliyində ah-nalə var, vokal partiyada duyulan küskün melodiya getdikcə əks-sədaya çevrilərək yoxa çıxır. Kompozisiyanın ifası hər bir ifaçıdan xüsusi məhərrət tələb edir, sanki bu qüssəni, tənhalığı, qəmli yaşamağı bacarmalıdır.

Bəstəkar 2002-ci ildə fleyta və fortepiano üçün "Adajio"nu bəstələyib. İlk ifası 2004-cü ildə Üzeyir Hacıbəyli adına Bakı Musiqi Akademiyasında reallaşan əsər balet musiqisi kimi düşünülmüş və süitanın tərkibində həllini tapmışdır. Klassik formada, yəni ənənəvi period formasında yazılıb və lirik əhvali-ruhiyyəni ifadə edir. Burada

əsas etibarilə fleytanın fortepiano ilə qarşılıqlı dialoqu özünü büruzə verir. İlk versiyada böyük simfonik orkestr üçün bəstələnmiş, sonradan isə müəllif tərəfindən fleyta və fortepiano üçün işlənmişdir. Əsər modal tonallıq əsasında qurulub, müstəqil konsert pyesi kimi nəzərdə tutulub. "Adajio" bəstəkarın bədii zövqünü, texniki vasitələr arsenalına tam bələdliyini nümayiş etdirərək parlaq koloriti ilə seçilir. Adından da göründüyü kimi, mülayim tempdə, 4/4 ölçüdə, sakit, axıcı xarakterlidir. Əsərdə quruluş aydındır və modal tonallıq müşahidə olunur. Birinci cümlə fleytanın piano ifası ilə başlayır, müəllif melodiya triollardan və aparıcı mövzuda bəzəklərdən də bəhrələnilib. Fikirlərimizi not nümunəsi göstərməklə çatdırmaq istərdik.

Nümunə №1

"ADAJIO"
fleyta və fortepiano üçün

RUFƏT Ramazanov
(2002)

Birinci cümlənin sonundan başlayaraq bəstəkar piano səslənməni *poco crescendo* səslənmə ilə əvəzləyir, bu da özünü fortepiano üçün ifasında daha aydın büruzə verir. Bununla da məqsəd ikinci cümlənin daha parlaq səslənmə ilə başlamasıdır. İkinci cümlədə də eyni melodiya göstərilir, lakin bu, *mezzo forte* (mf) səslənmə ilə müşahidə olunur. RUFƏT Ramazanov onu genişləndirərək vermmiş və xüsusi bir rəng qatmışdır. Sanki burada musiqinin kulminasiyası hiss olunur, səs yüksəlir və yenidən əsərin əvvəlindəki tək, eyni melodiya səslənir, "Adajio" fleyta və fortepiano üçün piano ifası ilə tamamlanır.

RUFƏT müəllim 2002-ci ildə solo klarnet (in B) üçün "Tənha"ni qələmə alıb. Əsər miniatür şəklində düşünülmüş və solo klarnet üçün virtuos əsər kimi bəstələnmişdir. Kompozisiya Azərbaycanın Xalq şairi Vəqif Səmədoğluya ithaf edilib. Səmədoğlu poeziyası haqqında söz demək çətin və məsuliyyətli işdir. Tənhalıq abidəsi yaradan söz ustasının müasir ədəbiyyatımızda ayrıca yeri var; bənzərsiz şeirlərini həmişə həsrətlə axtarır, sevä-sevä oxuyuruq. Onun şeirləri ilahi ilə söhbətdir. Belə ünsiyyət hər insanın, hər şairin işi deyil. Tənhalığı da məzmun etibarilə ilahi tənhalıqdır. Bu şeirlərdə pıçıldaya-pıçıldaya açılan çiçəklərin səsi, nəfəsi, qürub çağının bənzərsiz rəngləri, uzaq yaşıl adanın alqatmazlığı, Ay işığından könlülərə yol çəkən,

müqəddəs "dərdin, kədərindən belə dostlarına, doğmalarına səadət yaratmaq" istəyən qərib şairin sehrli dünyası var.

Bəstəkarın "Tənha" əsərinin əsas ideyası, başlıca konsepsiyası, şairin eyni mövzuda yazdığı şeirin təsiri altında həllini tapır. Moderato tempində, sakit, mülayim xarakterdədir. Kompozisiyada olduqca mürəkkəb faktura mövcuddur. Burada bir sıra səs-ifadə texnikaları vardır ki, əsərin ifadə prinsipini bir daha təsdiqləyir. Vəqif Səmədoğlunun şeir üslubu azad xarakterə malikdir. Məhz həmin xüsusiyyət musiqinin ifadə tərzində özünü büruzə verir ki, onun əsasında improvizasiya düşüncə başlıca amillərdən biridir.

Nümunə №2

Moderato, Tranquillo.

RUFƏT Ramazanov
(2002)

Kompozisiya klarnetin piano səslənməylə, sakit ifa ilə başlayır. Bəstəkar kiçik *crescendo*-lar ilə *mezzo forte* (mf) səslənməyə istiqamətlənir. Demək olar, əsər adına uyğun, tənhalıq obrazını canlandırır. Musiqidə tez-tez xarakter dəyişkənliyinə rast gəlinir, bu da müasir yazı üslubuna xas xüsusiyyətdir. Klarnet altında aparıcı mövzuda bəstəkar bəzəklərdən də istifadə edib. O, klarnədə tr-lərin, *glissando*-nun gözəl səsləndiyini, qulağa xoş olacağını düşünərək bunları daha da önə çəkib. Bəzi notların daha önəmli olduğunu qeyd etmək üçün onları kiçik vurğu vasitəsilə digər səsərdən fərqləndirib. Əsərin əvvəlində gələn kiçik melodiya kompozisiyanın sonuna yaxın da bir neçə dəfə klarnet altında səsləndirilib. Musiqini bir-birindən bütöv parçalar ayırır. Bəstəkar sanki tənhalıq obrazını axıra qədər tam saxlayır və *pianissimo* (pp) səslənmə ilə kompozisiya tamamlanır.

Nümunə №3

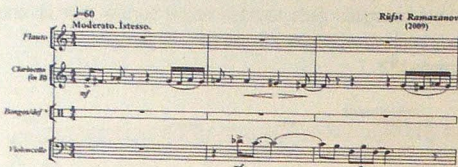
RUFƏT müəllim 2002-ci ildə solo klarnet (in B) üçün "Tənha"ni qələmə alıb. Əsər miniatür şəklində düşünülmüş və solo klarnet üçün virtuos əsər kimi bəstələnmişdir. Kompozisiya Azərbaycanın Xalq şairi Vəqif Səmədoğluya ithaf edilib. Səmədoğlu poeziyası haqqında söz demək çətin və məsuliyyətli işdir. Tənhalıq abidəsi yaradan söz ustasının müasir ədəbiyyatımızda ayrıca yeri var; bənzərsiz şeirlərini həmişə həsrətlə axtarır, sevä-sevä oxuyuruq. Onun şeirləri ilahi ilə söhbətdir. Belə ünsiyyət hər insanın, hər şairin işi deyil. Tənhalığı da məzmun etibarilə ilahi tənhalıqdır. Bu şeirlərdə pıçıldaya-pıçıldaya açılan çiçəklərin səsi, nəfəsi, qürub çağının bənzərsiz rəngləri, uzaq yaşıl adanın alqatmazlığı, Ay işığından könlülərə yol çəkən,

Əsər bu günə qədər 4 dəfə ifa olunub. İlk ifa: Kapelhaus, Azərbaycan Bəstəkarlar İttifaqı gənc bəstəkarlarının yaradıcılığına baxış, sol. – Nizami Zeynalov. Daha sonra Azərbaycan Bəstəkarlar

İttifaqının kamera-instrumental musiqi janrına həsr olunmuş plenumlarında, Avanaqard musiqiyə həsr olunmuş festivallarda ifa edilib. Gənc klarnet ifaçısı Vəli Budaqovun ifasında disko yazılıb.

"Fantaziya" müasir tərkibli alətlər üçün 2009-cu ildə yazılıb. Alətlər – fleyta, klarnet, bonqos və violonçel. Xüsusi olaraq "Sonor" ansambli üçün bəstələnib.

Nümunə № 4

Kompozisiya qrafik üslubda yazılıb və bir neçə alətin tembr xüsusiyyəti baxımından qarşılıqlı sintezini ifadə edir. Obraz quruluşu baxımından muğamın ifa dəstxətinə uyğundur. Onu da qeyd etmək istərdik ki, zəngin fəlsəfi və ədəbi zəmində təşəkkül tapan muğam, Azərbaycan bəstəkarlarının daim ilham mənbəyi olmuş və hər zaman belə də qalacaqdır. Klassik muğamlar əsasında yaradılan əsərlər Şərqdə də, Qərbdə də böyük uğur qazanıblar. Muğam aləmi yaradıcılıq axtarışları və interpretasiyalar baxımından müasir bəstəkarlar üçün həqiqətən geniş imkanlar açıb. İnsan qəlbinə zənginlik verir, ən saf, parlaq, səmimi duyğular üstündə kökləyir.

"Fantaziya"da əsas mövzu improvizəvi xüsusiyyətə malik olub klarnetin ifasında səslənir. Digər alətlər isə onun polifonik

həlli vasitəsilə bir növ intonasiya xəttini yaradır. Forma-struktur baxımından klassik forma ənənəsinə tabe deyil. Əsərin kompozisiya quruluşu dəstgah (muğam) nümunəsi əsasında həll edilib. Yəni burada mövzu (muğam) + rəng (ritmik epizod) + mövzu kimi qurulmuş sistem öz həllini tapmışdır. Kompozisiyada fleyta, klarnet və violonçel musiqi alətləri olduqca virtuoz ifa manerasında, müasir səs-İfada nümunələrindən istifadə ilə yazılmışdır. Bonqos zərb alətinin xarakterik olaraq, milli dəf alətinin səs-İfada üslubunda bəstələnəsi əsərin muğamın ifa üslubunu təqlid edir. Bu baxımdan müəllif bonqos alətinin dəfə əvəzlənməsinin mümkünlüyünü vurğulayaraq bu imkanı yaratmışdır.

Nümunə №5

Ümumiyyətlə, qeyd etmək olar ki, bu əsərin əsas qayası muğamın ifa üslubundan bəlli olan improvizəvi düşüncə əsasında qurulub. Məhz həmin xüsusiyyət əsərin müasir-avanaqard düşüncə tərzinin vurğulanmasının bariz nümunəsidir. Kompozisiyada milli düşüncə tərzinin müasir-avanaqard texnikası ilə sintezi özünü büruzə verir. ♦

Ədəbiyyat:

1. Əliqızı S. Gənc bəstəkarların sənət uğurları. B.: Xalq qəzeti. – 2007. – 27 oktyabr, səh. 6.
2. Hacıyeva K. Gənc bəstəkarlarımızın sənət düşüncələri. B.: Musiqi dünyası, №2(3), 2000.
3. Xanbəyova V. Rüfat Ramazanovun "Qüssə" kamera əsəri. B.: Konservatoriya jurnalı, №3(9), 2010, səh. 58.
4. Xudiyeva T. Bəstəkarlar İttifaqında gənc musiqiçilərin əsərləri mütakirə olunub. B.: 525-ci qəzet, 06.02.2013.
5. Левин Я. Духовые инструменты в истории музыкальной культуры Я. Левин. Л.: Музыка, 1973. 264 с.

Резюме

Статья Наргиз Алиевой под названием "Особенности современной эпохи в творчестве Руфата Рамазанова" дается теоретический и исполнительский анализ формы его произведений для деревянно-духовых инструментов. А также подчеркиваются стилистические особенности и исполнительства на кларнете и на флейте.

Ключевые слова: Руфат Рамазанов, композитор, кларнет, флейта, современная музыка, духовые инструменты.

Summary

Article Nargiz Aliyeva pod entitled "Features of the modern era in the works Rufat Ramazanov" provides a theoretical analysis of the shape and performing his works for woodwind instruments. Also highlights the stylistic features of playing klarnete and the flute.

Key words: Rufat Ramazanov, composer, clarinet, flute, contemporary music, wind instruments